

УДК 372.881.1

І. А. Дирда,
здобувач кафедри української мови
(Криворізький державний педагогічний університет)
dyrda.irina@gmail.com

РЕАЛІЗАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО РОЗВИТКУ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація

У статті проаналізовано погляди вітчизняних та зарубіжних науковців щодо визначення понять “підхід”, “підходи до навчання української мови”. Розвиток полікультурної компетентності іноземних студентів передбачає реалізацію компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, полікультурного підходів.

Ключові слова: розвиток полікультурної компетентності, підхід до навчання, навчання української мови як іноземної.

Summary

The paper shows the analysis of Ukrainian and foreign scientists' views to the definitions of terms “approach”, “approaches to studying the Ukrainian language”. The development of foreign students' polycultural competence is realized in particular competence, activity approach, personal oriented and polycultural approaches.

Key words: development of polycultural competence, approaches to studying the Ukrainian language, mastering Ukrainian as a foreign language.

Постановка проблеми. Специфіка методики викладання української мови як іноземної полягає в тому, що сам предмет навчання стає засобом засвоєння фахових дисциплін, пізнання нового середовища, культури, традицій. Вивчення мови є засобом не лише отримання знань про нову країну, культуру, а й розвитку полікультурної особистості, що здатна до діалогу культур, тому для викладача важливо доцільно та ефективно визначати підходи до розвитку полікультурної компетентності студента.

Аналіз досліджень публікацій. Виокремлення та реалізація підходів до розвитку полікультурної компетентності іноземних студентів ґрунтується на працях українських та зарубіжних науковців (А. Алексюк, Г. Анісімов, Н. Бабиц, З. Бакум, Л. Барановська, О. Біляєв, І. Бім, С. Вітвицька, М. Вятютнев, О. Горошкіна, Т. Донченко, І. Зимня, С. Караман, О. Копусь, М. Ляховицький, С. Ніколаєва, Л. Паламар, Ю. Пассов, М. Пентилюк, О. Семенов, Т. Симоненко, В. Скалкін, Н. Ушакова, С. Яворська).

Мета статті. На основі проаналізованих поглядів вітчизняних та зарубіжних лінгводидактів виокремити та обґрунтувати вибір актуальних підходів до розвитку полікультурної компетентності студентів-іноземців у процесі навчання української мови.

Важливим чинником у засвоєнні мовної системи є виокремлення підходів. У дослідженнях науковців визначено, що “підхід” – це методологічна категорія лінгводидактики, підґрунтям якої є теоретико-

експериментальна основа, спрямована на аналіз явища чи процесу з одного аспекту в межах групи чинників або умов, у контексті певної форми його існування.

Підхід до вивчення мови є стратегічною концентричною системою, яка включає в себе такі процесуально-змістові складники, як закономірності, принципи, форми, методи і прийоми роботи з мовним та мовленнєвим матеріалом та сприяє формуванню всебічно компетентної висококультурної духовно багатой особистості [3].

І. Зимня характеризує поняття “підхід” як: 1) світоглядну категорію, де відображені соціальні настанови суб’єктів навчання як носіїв суспільної свідомості; 2) глобальну та системну організацію й самоорганізацію, до складу якої входять усі його компоненти [4]. І. Зимня наголошує, що підхід як категорія є ширшим за стратегію навчання, оскільки залучає останню до свого змісту та визначає методи, форми і прийоми засвоєння знань.

На думку Г. Строганової, сучасні підходи до навчання української мови як іноземної повинні задовольняти такі вимоги: 1) формування мовних засад для оволодіння знаннями з української мови, для чого обов’язковим є врахування мовного досвіду та рідної мови слухача; 2) вибір певного варіанта мовної системи для навчання; 3) використання під час навчання всіх функцій мови задля вільного оволодіння чотирма видами діяльності (читанням, говорінням, слуханням, письмом) [7]. Отже, з позиції лінгводидактики, основу поняття “підхід” складає певна ідея, концепція чи позиція, сукупність принципів, яка скеровує дослідження, організацію і процес навчання мови.

У методиці навчання мов відбувається постійний пошук шляхів удосконалення системи засвоєння знань, формування вмінь і навичок. Питання якісного засвоєння української мови як іноземної починається з правильного та оптимального вибору підходів до навчання. Послугуючись постановою Кабінету Міністрів України “Державний стандарт освіти”, було виокремлено 3 основні підходи до навчання – компетентнісний, діяльнісний та особистісно орієнтований [6].

Під поняттям “компетентнісний підхід” розуміємо спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових) і предметних компетентностей особистості. Ключові компетентності вимагають, щоб лінгвістична освіта відповідала життєвим вимогам, а полікультурна компетентність (готовність до міжкультурної комунікації), у вузькому розумінні, була доповнена до реального професійного спілкування.

Головна мета компетентнісного підходу у викладанні української мови як іноземної у ВНЗ полягає у формуванні всебічно розвиненої особистості студента, його теоретичного мислення, мовної інтуїції та здібностей, оволодіння культурою мовленнєвого спілкування і поведінки, що дозволить йому бути рівноправним партнером у міжкультурному спілкуванні українською мовою в побутовій, соціокультурній та навчально-професійній сферах.

Особистісно орієнтований підхід у процесі розвитку полікультурної компетентності передбачає формування особистості, зосереджує увагу на необхідності створення комфортних, безконфліктних і безпечних умов для

її розвитку, реалізації природних потенціалів.

Апелюючи до поглядів І. Беха та І. Якиманської, можна виокремити такі вимоги до викладача, який працює з іноземними студентами: постійне вивчення та знання індивідуальних особливостей представників тієї чи тієї національності; діагностики та коректування рівня сформованості особистісних якостей; виявлення та подолання причин, що перешкоджають студентам досягти мети особистісного розвитку, ураховуючи культурні відмінності [2; 9].

Діяльнісний підхід у навчанні іноземних студентів передбачає: переорієнтацію навчання з традиційного засвоєння і запам'ятовування готових форм знань на процес їх отримання і функціонування; формування основних видів діяльності – спілкування, пізнавальної і навчальної діяльності, – співвідношення і пріоритет яких змінюватимуться впродовж навчання; цілеспрямоване формування основних умінь і навичок як розумових дій на основі поетапного їх відпрацювання.

Можна виокремити декілька характеристик діяльнісної позиції студента в навчальному процесі: стійка навчальна мотивація (пізнання, спілкування у формі співробітництва): “Мені це цікаво, потрібно”; здатність формулювати мету та визначати умови її досягнення (цілепокладання та цілеутримання): “Я розумію, що і для чого виконую”; володіння діями (предметними та мисленнєвими), які дозволяють вирішувати навчальні завдання (тобто досягти мети): “Я знаю, як досягти результату”; здатність до самоконтролю та самооцінки результатів навчальної діяльності: “Я можу оцінити отриманий результат і свою роботу; я бачу, що потрібно ще зробити, щоб покращити результат” і т.д. [8,4].

Комунікативний підхід до навчання української мови (З. Бакум, О. Біляєв, С. Караман, Л. Паламар, М. Пентиліук, К. Плиско) визначають таке навчання спілкуванню як діяльності, яке характеризується дослідженням пізнавальної діяльності суб'єктів, а також проблем формування системи знань тих, хто навчається. Такий підхід спрямований саме на практику спілкування.

Використання комунікативного підходу в навчанні української мови як іноземної передбачає максимальне заглиблення студента в україномовний процес, що досягається завдяки зведенню використання рідної мови до мінімуму. Здебільшого значення нових слів з'ясовують на початковому рівні за допомогою демонстрації наочності, невербальних засобів, пояснення контексту. На наступних рівнях – через пояснення значення нового слова за допомогою вже відомої лексики.

Навчаючи іноземних студентів української мови, доцільно використовувати полікультурний підхід. В іншомовній аудиторії треба будувати педагогічну діяльність, щоб студентам було зрозуміло: до будь-яких цінностей, які походять із традицій народу, треба ставитися уважно й бережливо, оскільки в них уміщено досвід і мудрість цілого народу.

Навчання української мови іноземними студентами в полікультурних умовах характеризується наявністю кількох компонентів. Першим важливим компонентом є гуманітарний та освітній зміст, тому що повноцінна освіта залежить від ступеня їх володіння мовою як засобом спілкування. Другий – особливий лінгвістичний зміст, оскільки між мовами

існує безперервний взаємозв'язок, у результаті якого забезпечується порівняння іноземної мови з рідною, а також перехід з іноземної мови на рідну й навпаки. У такій взаємодії мови вступають у складні відносини, що стимулює розвиток полікультурної компетентності студента. Третій компонент – це специфічний соціально-релігійний зміст. Оскільки іноземні студенти є носіями різних релігійних конфесій, взаємовплив мов і релігій сприяє загальному розвитку особистості. Розвиток полікультурної компетентності дасть змогу попередити серед студентів расизм, ксенофобію та розвиток клімату нетерпимості й оптимізувати процес полікультурної взаємодії.

Висновки. Реалізація викладачем компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, полікультурного підходів у практиці навчання іноземних студентів буде мати позитивні результати в процесі розвитку полікультурної компетентності студентів-іноземців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакум З. П. Українська мова як іноземна: лінгводидактичні проблеми / З. П. Бакум // Філологічні студії : науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету : зб. наук. праць. – Вип. 5 / [заг. ред. Ж. В. Колоїз]. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2010. – С. 226–232.

2. Бех І. Д. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади // Виховання особистості : [навчально-методичний посібник : у 2 кн.] – Кн. 2. – К. : Либідь, 2003. – 344с.

3. Дідук-Ступ'як Г. І. Лінгводидактична інтерпретація макротехнології «Інтерація різнотипових підходів до вивчення української мови» в основній школі. – Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(8), 2014. – № 16. – Р. 58 – 61.

4. Зимняя И. А. Педагогическая психология : [учебник для вузов] / Ирина Александровна Зимняя. – [2-е изд., доп., испр. и перераб]. – М. : Издательская корпорация «Логос», 1999. – 384 с.

5. Ніколаєва С. Ю. Сучасні технології навчання іноземного спілкування / Ніколаєва С. Ю., Гринюк Г. А., Олійник Т. І. [та ін.]. – К. : Ленвіт, 1997. – 96 с.

6. Постанова по затвердженню «Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» від 23.11.11 <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p#n9>

7. Строганова Г. Концептуальні підходи до засвоєння української мови іноземними студентами / Г. Строганова // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – 2008. – Вип. 3. – С. 173–179.

8. Шелехова Г. Сучасні підходи до навчання рідної мови в загальноосвітній середній школі / Г. Шелехова // УМЛШ. – 1998. – № 1. – С. 2–5.

9. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе / И. С. Якиманская. – М. : Сентябрь, 1996. – 96 с.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2017